

Aan:
Raad van State
De voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak
Postbus 20019
2500 EA Den Haag

Betreft: beroep tegen raadsbesluit gemeente Kampen d.d. 26 mei 2011
betreffende vaststelling ontwerpbestemmingsplan 'Bedrijventerrein
Haatland'

Kampen, 17 juli 2011

Geachte voorzitter,

De gemeente Kampen heeft ondergetekende, de Vereniging voor Natuurstudie en – bescherming IJsseldelta, hierna Natuurvereniging IJsseldelta, bij brief d.d. 27 mei 2011 laten weten dat het ontwerpbestemmingsplan “Bedrijventerrein Haatland”, op 26 mei 2011 (enigszins) gewijzigd door de Gemeenteraad is vastgesteld. De door ons ingebrachte zienswijze d.d. 17 september 2010, aangevuld bij brief d.d. 5 oktober 2010 (zie bijlage 1 bij deze brief) is door het raadsbesluit weliswaar ontvankelijk maar ook ongegrond verklaard.

Voor onze vereniging is nadrukkelijk alléén het onderdeel van het raadsbesluit relevant dat plaatsing van een tweetal windmolens (in beginsel) mogelijk maakt. Natuurvereniging IJsseldelta kan zich niet vinden in het raadsbesluit en de argumenten die zijn aangevoerd ter weerlegging van onze zienswijze.

Een sterk hierop gelijkend besluit nam de Gemeenteraad op 29 januari 2011, toen zij het (aangrenzende) ontwerpbestemmingsplan Zuiderzeehaven 2010 vaststelde. Ook met dit besluit werd plaatsing van een tweetal grote windmolens mogelijk, zodat in de IJsseldelta in totaal vier windmolens geplaatst zouden kunnen worden. Ook tegen dat besluit is onze vereniging bij uw afdeling in beroep gegaan. De zittingsdatum voor die beroepsprocedure is inmiddels vastgesteld op 1 september 2011.

Aangezien de bezwaren van onze vereniging in beide procedures vrijwel identiek zijn is de voorliggende brief ook vrijwel identiek aan ons beroepschrift d.d. 11 april 2011. Aanpassingen betreffen vooral passages over bescherming van vleermuizen en enkele verwijzingen naar het in het kader van de bestemmingsplanprocedure rond de Zuiderzeehaven door de gemeente ingebrachte verweerschrift. Wij realiseren ons overigens dat dit verweerschrift in formele zin niets met deze bestemmingsplan-procedure van doen heeft maar we hebben er vanwege de voor ons grote gelijkennis tussen beide plannen voor gekozen toch enkele verwijzingen op te nemen.

Hieronder gaan wij nader in op de hoofdpunten van onze zienswijze, de argumenten die de gemeente heeft aangevoerd om de zienswijze ongegrond te verklaren en

onze reactie daarop. Een kopie van de statuten van de vereniging vindt u in bijlage 2 bij deze brief.

Onze zienswijze betreft – op hoofdlijnen - vijf punten:

1. De mogelijke effecten op het Natura 2000- gebied Uiterwaarden IJssel én de effecten op andere Natura 2000- gebieden zijn onvoldoende in beeld gebracht en daarnaast voor zover dat wel is gebeurd onderschat. Omdat de plaatsing van windmolens effect kan hebben op daarvoor gevoelige soorten in naburige Natura 2000- gebieden zijn wij van mening dat hiervoor een vergunning als bedoeld in de Natuurbeschermingswet 1998 (artikelen 16 én artikel 19d) dient te zijn verkregen of dient ten minste aannemelijk te worden gemaakt dat zo'n vergunning verkregen kan worden. Bovendien zou voorafgaand aan de vaststelling van het ontwerpbestemmingsplan door de Gemeenteraad een plan-m.e.r.-procedure moeten zijn doorlopen. Voor zover ons bekend is dat niet gebeurd;
2. De mogelijkheid tot plaatsing van windmolens van het voorgenomen kaliber is in strijd met door de Gemeenteraad in 2002 vastgesteld en nog immer vigerend beleid, in het bijzonder de 'Beleidsnota windenergie Kampen' uit oktober 2002;
3. De plaatsing van windmolens leidt tot aantasting van de wezenlijke waarden en kenmerken van het Nationaal Landschap IJsseldelta, waarvan de grens op zeer geringe afstand van de beoogde windmolenlocaties is gelegen;
4. De plaatsing van windmolens heeft gevolgen voor de effectiviteit van het provinciale beleid om ganzenfoerageergebieden aan te wijzen in de IJsseldelta;
5. Onderzoek naar mogelijke effecten van de plaatsing van windmolens op door de Flora- en faunawet beschermde soorten is voor zover wij kunnen nagaan niet uitgevoerd. Wij denken dan in het bijzonder aan mogelijke effecten op jaarrond beschermde 'vaste verblijfplaatsen' van bijzondere beschermde soorten als de Zeearend.

In het onderstaande gaan wij nader op deze vijf punten in. Maar voordat wij inhoudelijk nader op onze bezwaren ingaan stellen wij onze vereniging graag aan u voor:

Wat is en doet Natuurvereniging IJsseldelta?

Natuurvereniging IJsseldelta, officieel bekend als 'Vereniging voor natuurstudie en – bescherming IJsseldelta' is een actieve natuurorganisatie die actief is in de IJsseldelta, met als voornaamste plaatsen Kampen en IJsselmuiden. Onze activiteiten zijn in grote lijnen in drie categorieën te verdelen:

- Genieten van de natuur ('natuurbeleving'); dit doel krijgt voluit vorm in onze excursies in en buiten de IJsseldelta, lezingen e.d.;
- Bestuderen van de natuur ('natuurstudie'); dit doel wordt door veel leden van onze vereniging binnen of buiten verenigingsverband in praktijk gebracht en betreft hoofdzakelijk onderzoek naar verspreiding en trends in de verspreiding van vogels en wilde flora;
- Beschermen van de natuur ('natuurbescherming'); binnen onze vereniging is een natuurbeschermingswerkgroep actief, die zich inzet voor het voorkomen (en waar dat niet mogelijk is beperken) van voor de natuur schadelijke activiteiten;

De vereniging telt ongeveer 150 leden. Voor jongeren in de basisschoolleeftijd is door onze vereniging de werkgroep 'Deltakids' opgericht, met tal van

natuuractiviteiten. Kijkt u voor meer informatie over onze vereniging en onze activiteiten op de (vernieuwde) website, www.natuurverenigingijsseldelta.nl.

In het onderstaande gaan wij nader op de vijf commentaarpunten in:

1. Effecten op Natura 2000- gebieden zijn onvoldoende in beeld gebracht

Bij dit punt voeren we ter onderbouwing de volgende argumenten aan, waarop daarna in detail zal worden ingegaan:

- a. Het uitgevoerde onderzoek naar vogelbewegingen is onvoldoende representatief voor de te verwachten effecten en bovendien verouderd. Meer intensieve vogelbewegingen zorgen uiteraard voor een groter aantal te verwachten vogelslachtoffers;
- b. Criteria voor beoordeling van de significantie van effecten op vogels zijn in dit geval onjuist toegepast;
- c. Er is onvoldoende onderzoek verricht naar mogelijke effecten op andere gevoelige soorten dan vogels, daarbij denken we vooral aan vleermuizen (m.n. Meervleermuis);
- d. Er is geen onderzoek verricht naar andere soorten dan de voor Natura 2000-gebieden kwalificerende soorten. Omdat delen van het nabije randmerengebied ook de status van Beschermd Natuurmonument hebben zou naar onze mening ook onderzoek moeten zijn verricht naar mogelijke effecten op de daar nagestreefde 'oude' doelen. Voor zover wij kunnen nagaan is dit niet gebeurd;
- e. Vogelbescherming Nederland heeft in de door haar uitgebrachte "Windmolenrisicokaart" de locatie aangeduid als een gebied waar grote risico's bestaan op aanvaringsslachtoffers, vooral onder ganzen, zwanen en watervogels. Het besluit van de Gemeenteraad heeft geen rekening gehouden met deze locatiebeoordeling van Vogelbescherming Nederland;
- f. Omdat de plaatsing van windmolens effect kunnen hebben op daarvoor gevoelige soorten in naburige Natura 2000- gebieden zijn wij van mening dat hiervoor een vergunning als bedoeld in de Natuurbeschermingswet 1998 (artikelen 16 én artikel 19d) dient te zijn verkregen of dient ten minste aannemelijk te worden gemaakt dat zo'n vergunning verkregen kan worden. Voor zover ons bekend is dat niet gebeurd;
- g. Voorafgaand aan de vaststelling van het ontwerpbestemmingsplan door de Gemeenteraad zou een plan-m.e.r.-procedure moeten zijn doorlopen. Voor zover ons bekend is dat niet gebeurd.

Hieronder gaan wij in detail op de verschillende argumenten in.

a. Onderzoek naar vogelbewegingen is onvoldoende

Wij waarderen het dat in opdracht van de gemeente Kampen een onderzoek is verricht naar vliegbewegingen van vogels. Toch is het aantal vliegbewegingen dat tijdens het onderzoek in beeld is gebracht te laag en volgens onze vogelkenners niet voldoende representatief voor dit gebied. Dat komt waarschijnlijk (voor een deel) doordat in een voor vogeltrek zeer belangrijke periode (tussen 9 februari en 25 april; zie p. 17 rapport Waardenburg) *niet* is geteld. Daardoor is bijvoorbeeld de voorjaars trek en een in de IJsseldelta vanouds grote piek in de aantallen ganzen gemist. Ook van andere soorten, waaronder Grutto en Wulp, worden juist in die periode grote aantallen geteld.

Een andere reden is de vrij beperkte tijd waarin wél is geteld, namelijk slechts twee dagen per maand, en dan alleen tussen zonsopgang en zonsondergang

en een beperkt gedeelte van de donkerperiode (zie p. 18/19 rapport Waardenburg). Dit betekent dat de waarnemingen niet meer dan 5 % van de totale tijd beslaan en dat er een onderschatting zal zijn gemaakt van de bewegingen van zich gedurende de nachtelijke uren verplaatsende soorten, zoals bepaalde eendensoorten en ganzen. Het zijn juist deze soorten die tijdens het onderzoek soms wel in grote aantallen zijn waargenomen maar die kennelijk toch nog zijn onderschat. Onze vereniging beschikt over uitvoerige telgegevens die aantonen dat daadwerkelijk van onderschatting van de aantallen sprake is, met name voor soorten als de Kleine zwaan, Grutto en Zeearend.

De te lage aantallen vogels die daardoor in het onderzoek zijn geteld leiden ertoe dat het aantal slachtoffers groter zal zijn dan in het onderzoek is berekend. Om die reden kan niet langer uitgesloten worden dat de grotere aantallen slachtoffers wel degelijk tot een significant effect kunnen leiden op een van de kwalificerende vogelsoorten. Hierop wordt in de volgende alinea nader ingegaan.

b. Beoordeling van de significantie van effecten is onjuist

Voor het beoordelen van de significantie van de effecten van de te plaatsen windmolens is gebruik gemaakt van een eerder toegepaste norm. Deze behelst dat wanneer het aantal slachtoffers van een bepaalde ontwikkeling kleiner is dan 1 % van de natuurlijke sterfte van de betreffende soort er sprake is van kleine effecten in de zin van de Vogelrichtlijn, of niet-significante effecten. We merken daarover het volgende op:

Uw afdeling sprake zich al eerder uit over de ook hier gebruikte norm, zoals in de uitspraak van 1 april 2009¹. Volgens uw afdeling mag *bij afwezigheid van andere wetenschappelijke criteria* deze norm gebruikt worden als basis om te beslissen of het verwachte aantal aanvaringslachtoffers de natuurlijke kenmerken van het gebied zal aantasten of een verstoring effect zal hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Overigens wordt in deze zaak wel geconcludeerd dat er een verplichting bestaat tot monitoring en het zonedig nemen van passende maatregelen. Uit het hier bestreden besluit van de Gemeenteraad blijkt niet dat monitoring en het treffen van passende maatregelen worden voorgeschreven.

De norm van 1 % is ontwikkeld in het kader van de soortenbescherming op grond van de Vogelrichtlijn, binnen een kader waarin exacte slachtofferaantallen benoemd konden worden. Dat is bij een aanvaringsrisico voor windmolens niet het geval. Niet uitgesloten kan worden dat er uiteindelijk meer slachtoffers vallen dan voorspeld. Terwijl uit diverse uitspraken duidelijk als eis naar voren komt dat er pas sprake kan zijn van acceptabele kleine hoeveelheden wanneer er geen mogelijkheid bestaat dat er meer slachtoffers zullen zijn dan 1% van de jaarlijkse sterfte. Ook in dit geval bestaat de mogelijkheid dat het aantal slachtoffers in de praktijk hoger zal blijken te zijn dan 1% van de jaarlijkse sterfte.

Daarnaast houdt de 1% norm, en dus het bepalen van de impact van het aantal aanvaringslachtoffers, geen rekening met de staat van instandhouding van de betrokken vogelsoort. Wanneer de soort in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert dan kan 1% al een significant effect opleveren. Dit laatste werd door uw afdeling eerder geconstateerd, namelijk in de

¹ Betreft plaatsing windmolens nabij Scheerwolde, Overijssel, nummer 200801465/1/R2

voorlopige voorziening over de verruiming van de vaargeul in de Westerschelde².

Het gebruik van de 1% norm kan naar onze mening überhaupt niet worden toegepast in een situatie waarin geen sprake is van een gunstige staat van instandhouding. In dat geval is het immers zo dat hoe slechter het met de populatie gaat – en hoe hoger het ‘natuurlijke’ sterftcijfer dus is – hoe meer slachtoffers mogen vallen voordat de 1% norm wordt bereikt. Dus hoe slechter het met de soort gaat, hoe groter de impact is die als niet significant wordt bestempeld.

In dit gebied worden diverse vogelsoorten waargenomen, ook in het onderzoek van Bureau Waardenburg, die in een soms zeer ongunstige staat van instandhouding verkeren. Voorbeelden daarvan zijn de Watersnip, de Roerdomp en de Purperreiger. Van sommige andere soorten die hier worden aangetroffen, zoals de Kleine zwaan, die in een matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is bovendien bekend dat windmolenparken een barrière vormen (zie soortenprofiel Alterra).

Een zeer belangrijke andere reden waarom de 1% norm volgens ons niet als norm kan worden gehanteerd bij het bepalen van de significantie is dat het een te beperkte bepaling is van de omvang van het effect op de natuurlijke kenmerken. Een voorbeeld is de barrièrewerking van een dergelijk windmolenpark en het moeten omvliegen als gevolg hiervan.

Aanvaringslachtoffers, barrièrewerking en overige hinder door de windmolens zullen **cumulatief** moeten worden beoordeeld, wat in dit geval niet is gebeurd. Bovendien zijn het bij broedvogels niet alleen de aanvaringslachtoffers die sterven: ook nestjongen moeten als slachtoffer worden beschouwd wanneer het nest verloren gaat als gevolg van sterfte van (een van de) oudervogels. Al deze zaken moeten worden meegewogen om een onderbouwd uitblijven van significante effecten te kunnen constateren.

Een belangrijk aspect is trouwens het effect op vogels met een lage reproductie. Het gaat hierbij om soorten met een lange levensduur die relatief weinig nakomelingen voortbrengen, zoals roofvogels en zwanen. Dergelijke vogelsoorten zijn extra gevoelig voor onnatuurlijke sterfte door windmolens, omdat extra sterfte van een betrekkelijk klein aantal exemplaren van deze soorten al kan leiden tot achteruitgang van de populatie. De kans dat een vogel het slachtoffer wordt zonder nakomelingen geproduceerd te hebben is dus relatief groter dan bij soorten die binnen een jaar geslachtsrijp zijn (soorten met een hoge reproductie). Met dit verschijnsel wordt in de beoordeling van de effecten van het aantal aanvaringslachtoffers volgens ons onvoldoende rekening gehouden. In een milieueffectrapportage dient inzichtelijk worden gemaakt welke soorten met een lage reproductiefactor slachtoffer kunnen worden van het voorgenomen windpark, om zo afdoende te kunnen bepalen of er effecten op populatieniveau van deze soorten te verwachten zijn en of deze effecten consequenties hebben voor instandhoudingsdoelen van deze soorten.

c. *Er is onvoldoende onderzoek verricht naar effecten op vleermuizen*

De diverse Natura 2000-gebieden in de omgeving van Kampen zijn niet alleen waardevol voor vogels maar ook voor vegetatie en voor andere diergroepen. Van de diergroepen die net als vogels schade zouden kunnen ondervinden

² Zie hiervoor de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 28 juli 2009, nummers 200806565/3/R1, 200903364/2/R1, 200903365/2/R1, 200903367/2/R1 en 200903368/2/R1

van de plaatsing van windmolens willen we specifiek de vleermuizen noemen. Eén van de soorten vleermuizen, de Meervleermuis, kwalificeert in de Natura 2000-gebieden in de omgeving van Kampen, te weten de Natura 2000-gebieden Veluwerandmeren en Zwarte Meer; voor de soort geldt in beide gebieden een 'behoudsdoelstelling'. Van de Meervleermuis is, zo blijkt uit diverse inventarisatierapporten, bekend dat deze her en der in de omgeving van Kampen voorkomt. Gelet op de grote actieradius van de soort mag worden aangenomen dat er voor de Meervleermuis tussen de Natura 2000-gebieden een relatie bestaat.

De windmolens die door het bestreden besluit mogelijk worden gemaakt staan in de logische trekroute tussen de beide Natura 2000-gebieden. De soort jaagt er (vlak) boven de grotere oppervlaktewateren en trekt (ook) op voor vleermuizen grote hoogte tussen de foerageergebieden en de kolonies, die soms op tientallen kilometers afstand kunnen liggen. Van vleermuizen is bekend dat deze regelmatig het slachtoffer worden van windmolens³. Vleermuizen hoeven overigens, om slachtoffer te worden van windmolens, niet per sé tegen een wiek te komen. Ook de luchtwerveling rond wieken kan onder vleermuizen slachtoffers maken.

Het valt ons op dat mogelijke effecten op vleermuizen, waaronder dus de Meervleermuis, alleen marginaal zijn onderzocht. Het hiertoe door Grontmij uitgevoerde onderzoek laat zien dat de Meervleermuis ter plaatse is aangetroffen, net als de in de Nederland uiterst zeldzame Tweekleurige vleermuis (p. 7) en de Rosse vleermuis. Overigens heeft Grontmij het gebied slechts twee maal bezocht (p. 6), terwijl het voor dit onderzoek inmiddels van toepassing zijnde vleermuisprotocol van het Netwerk Groene Bureaus aangeeft dat onderzoekslocaties ten minste vijf maal bezocht dienen te worden voordat betrouwbare conclusies kunnen worden getrokken. Niet uitgesloten is dan ook dat de waarde van het plangebied voor vleermuizen door Grontmij is onderschat.

Uit het door Grontmij uitgevoerde onderzoek naar vleermuizen blijkt verder dat veldbezoeken hebben plaatsgevonden in juli en augustus 2008. De Meervleermuis is echter een soort die al vanaf half juli vanuit de zomerverblijfplaatsen (m.n. Wieden en Weerribben) naar winterverblijfplaatsen trekt (bv. in de duinen, in Limburg en middelgebergten in het buitenland als de Ardennen). Vanaf half juli zal de Meervleermuis dus ook niet meer foeragerend kunnen worden waargenomen in gebieden als de IJsseldelta. Geconstateerd kan dan ook worden dat het uitgevoerde onderzoek te laat in het jaar is uitgevoerd om een goed beeld te krijgen van de waarde van het gebied voor de Meervleermuis. Omdat dit gebied wel geschikt is als foerageergebied van de Meervleermuis betekent dat dat de waarde kan (zal?) zijn onderschat. Er kan dus op basis van het uitgevoerde onderzoek ook niet worden geconcludeerd dat geen sprake zal zijn van significante effecten op de Meervleermuis. Gelet op de aanwijzingen dat ook slachtoffers onder vleermuizen denkbaar zijn vinden wij dat een belangrijke tekortkoming. Grontmij komt tot de conclusie dat het gebied *door bebouwing minder interessant wordt* voor vleermuizen (blz. 13). Daaruit maken wij op dat bebouwen de mogelijke effecten op vleermuizen kennelijk versterkt; er is met andere woorden sprake van een cumulatief effect. Aan zulke cumulatieve effecten wordt in het Grontmijrapport verder nauwelijks aandacht besteed; niet

³ Zie bijvoorbeeld de brief die de Zoogdiervereniging in 2008 hierover stuurde naar de Minister van VROM (bron: <http://www.natuurbericht.nl/?id=552>)

geconcludeerd wordt of (cumulatieve) effecten van andere ontwikkelingen de effecten van plaatsing van windmolens versterken. Wij zijn van mening dat zulke cumulatieve effecten wel zijn te verwachten, bijvoorbeeld door bebouwing in de Zuiderzeehaven en diverse andere ontwikkelingen in dit gebied.

d. Er is geen onderzoek verricht naar effecten op 'oude' doelen

Delen van de Natura 2000- gebieden zijn niet alleen aangewezen onder de Vogel- en/of de Habitatrichtlijn maar zijn al veel langer beschermd, en wel als Beschermd of Staatsnatuurmonument. Dat geldt bijvoorbeeld voor het Vossemeer en het Zwarte Meer. Deze beschermde natuurmonumenten⁴ zijn destijds aangewezen vanwege hun bijzondere natuurwaarden. Een deel van deze natuurwaarden zijn, toen de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden plaatsvond, vertaald in 'instandhoudingsdoelstellingen'. Maar dat geldt niet voor alle 'oude doelen'. Bij onderzoek naar effecten van ruimtelijke ontwikkelingen moet óók eventuele effecten op de 'oude doelen' worden onderzocht (artikel 16 Natuurbeschermingswet 1998). Dat de windmolens buiten de begrenzing van het beschermde natuurmonument zijn gelegen maakt daarbij niet uit, zoals uw afdeling niet lang geleden duidelijk maakte⁵. Het valt ons op dat voorafgaand aan het bestreden besluit geen onderzoek is verricht naar mogelijke effecten van de plaatsing van windmolens op de 'oude doelen'.

e. Er is geen rekening gehouden met de "Windmolenrisicokaart"

Door Vogelbescherming Nederland werd in samenwerking met SOVON en Bureau Altenburg & Wymenga in 2009 de Nationale Windmolenrisicokaart voor vogels uitgebracht. Het gebied rond de Zuiderzeehaven werd in dit rapport en de bijbehorende kaarten in rood aangeduid. In dit rapport betekent dit dat plaatsing van windmolens kan leiden tot relatief grote aantallen slachtoffers onder vogels. Vooral de categorieën 'watervogels' en 'ganzen en zwanen' en 'gevoelig Natura 2000-soorten' scoren daarbij slecht. De aanduiding in rood maakt de conclusie van Bureau Waardenburg ('geen significante effecten') in onze ogen opmerkelijk. Gelet op de diepgang van de uitgevoerde analyse hechten wij meer waarde aan de aanduiding van o.a. Vogelbescherming Nederland. In het besluit van de Gemeenteraad is hiermee echter geen rekening gehouden, althans dit blijkt niet uit het aan de Gemeenteraad voorgelegde (en door de raad uiteindelijk aangenomen) raadsvoorstel.

Dat de windmolenrisicokaart geen juridische status heeft betekent niet dat hiermee geen rekening hoeft te worden gehouden. In dit verband is artikel 191 van de Natuurbeschermingswet 1998 in onze ogen relevant. Dit artikel stelt in lid 1 het volgende: "Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de instandhouding van een gebied aangewezen op grond van artikel 10 of een Natura 2000-gebied als bedoeld in artikel 12." In lid 2 van datzelfde artikel wordt dit toegelicht; de verplichting om effecten van in dit geval plaatsing van windmolens te beperken is naar onze mening niet opgevolgd.

⁴ Tegenwoordig wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen Staats- en Beschermden natuurmonumenten

⁵ Zie uitspraak nummer 200807503/1/R2 d.d. 21 juli 2010

f. Er is geen vergunning als bedoeld in de Natuurbeschermingswet 1998 verkregen

Zoals al uit het voorgaande blijkt zijn wij van mening dat plaatsing van windmolens, anders dan door de gemeente Kampen wordt verondersteld, wel degelijk kan leiden tot effecten op Natura 2000-gebieden. Het uitgevoerde onderzoek is onvolledig en op onderdelen verouderd. Wij zijn daarom van mening dat een vergunning in de zin van de Natuurbeschermingswet 1998 aangevraagd had moeten worden, in elk geval voor het mogelijk maken van de plaatsing van windmolens. Dit wordt overigens ook aangegeven door Grontmij: “Omdat negatieve effecten (niet zijnde significant negatieve effecten) niet helemaal uit te sluiten zijn, dient wel een vergunning aangevraagd te worden bij de provincie Overijssel.”

Daarbij had ook aandacht moeten worden besteed aan cumulatieve effecten van andere plannen, projecten en handelingen. Omdat de beschermende bepalingen van de Vogel- en de Habitatrichtlijn al geruime tijd van toepassing zijn en zowel randmeren als IJssel al ruim 10 jaar geleden als Vogelrichtlijngebied werden aangewezen, dienen alle sindsdien opgetreden ontwikkelingen die de effecten van de plaatsing van windmolens kunnen versterken hierin te worden meegenomen. Dat geldt dan ook voor diverse ruimtelijke ontwikkelingen. Voorbeelden zijn de aanleg en ingebruikname van de Hanzelijn (de aangetoonde effecten daarvan zijn tot dusverre nooit gecompenseerd), de inrichting van polder de Koekoek als glastuinbouwgebied, de aanleg van de N50 langs Kampen naar Ramspol e.d. Voor de Zuiderzeehaven zelf geldt dat de effecten van de aanleg daarvan wél reeds afdoende werden gecompenseerd, *behalve* voor ganzen, weidevogels en vleermuizen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de inrichting van de beide compensatielocaties; de afspraken werden vastgelegd in het convenant dat daarover werd gesloten tussen onze vereniging en de gemeente. Het is naar onze mening niet mogelijk op deze –voor vogels zo bijzondere- locatie een vergunning ingevolge de Natuurbeschermingswet 1998 te verkrijgen voor plaatsing van windmolens. En alleen al om die reden had de gemeente Kampen het ontwerpbestemmingsplan in onze ogen ook niet in deze vorm mogen vaststellen.

Opmerkelijk in onze ogen is dan ook de mededeling in het verweerschrift van de gemeente inzake de bestemmingsplanprocedure voor de aangrenzende Zuiderzeehaven, dat wij van u in kopie hebben ontvangen bij brief d.d. 15 juni 2011, dat een Nbw-vergunningaanvraag nu kennelijk wel wordt voorbereid (blz. 5 verweerschrift).

g. Er is geen plan-m.e.r.-procedure doorlopen

Uit diverse van de voorgaande punten blijkt al dat wij er allerminst van zijn overtuigd dat de plaatsing van windmolens niet zal leiden tot significante effecten op vogels en vleermuizen. In onze ogen is het daarom niet mogelijk dat de Gemeenteraad het raadsvoorstel goedkeurt zonder een bijbehorende passende beoordeling en een plan-mer rapport waarin de effecten van het bestemmingsplan inzichtelijk worden gemaakt. Zover wij kunnen nagaan is voor deze bestemmingsplanprocedure echter geen plan-mer gemaakt. Wij zijn van mening dat dit een omissie is die goede besluitvorming door de Gemeenteraad onmogelijk maakt. Onder ‘goede besluitvorming’ verstaan we besluitvorming die met alle relevante aspecten van een besluit rekening houdt, dus ook met mogelijke effecten op natuurwaarden.

2. Raadsbesluit is strijdig met vastgesteld beleid

Van oktober 2002 dateert de door de Gemeenteraad van de gemeente Kampen vastgestelde 'Beleidsnota windenergie Kampen'. De nota werd op 30 januari 2003 ongewijzigd door de Gemeenteraad vastgesteld. In dit beleidsdocument (p. 14) worden aan de eventuele plaatsing van windmolens op de locatie Haatlandhaven/ Zuiderzeehaven onder meer de volgende voorwaarden gesteld:

- Plaatsing aan de landzijde van de waterkering;
- Ashoogte van minimaal 70 meter en maximaal 80 meter;
- Verhouding ashoogte : rotordiameter ca 1,0
- Onderlinge afstand tussen de turbines bedraagt 4x de rotordiameter

De met het hier bestreden besluit mogelijk gemaakte plaatsing van windmolens betreft turbines met een ashoogte van 105 meter en een rotordiameter van 90 meter. Dit terwijl in de beleidsnota windenergie is te lezen dat hogere windturbines de ruimte van het landschap verkleinen (p. 14), een constatering waarin wij ons goed kunnen vinden. Het is ons niet duidelijk waarom de gemeente Kampen met dit besluit zonder argumenten daaromtrent afwijkt van het eerder door haar vastgestelde beleid, temeer omdat deze afwijking betekent dat de molens op veel grotere afstand (ook in het Nationaal Landschap IJsseldelta) zichtbaar zijn en bovendien tot grotere effecten op vogels en vleermuizen kunnen leiden.

Overigens is de plaatsing van windmolens al vaker in de Gemeenteraad bediscussieerd. Opvallend genoeg soms met een geheel andere uitkomst van de stemming. Zo werd de beoogde plaatsing van windmolens langs de N50 bij Zalkerbroek op 26 maart 2009 bijna unaniem (!) door de Gemeenteraad verworpen. Van een consistente opvatting van de Gemeenteraad lijkt wat betreft dit thema dus geen sprake.

In haar verweerschrift inzake de bestemmingsplanprocedure voor de aangrenzende Zuiderzeehaven, dat zoals eerder aangegeven eveneens plaatsing van een tweetal windmolens mogelijk maakt, geeft de gemeente aan dat voor een concreet initiatief de toegestane ashoogte al eens tot 90 meter werd verhoogd. Dat maakte de gemeenteraad destijds, mei 2005⁶, inderdaad mogelijk met behulp van een inmiddels al lange tijd vervallen voorbereidingsbesluit. Inmiddels is het eerder vastgestelde beleid dus weer van kracht. Bovendien betreft het in dit geval windmolens met een ashoogte van 105 meter, dus nog eens 15 meter hoger dan de Gemeente destijds bij wijze van uitzondering toestond.

In dit verweerschrift betwist de gemeente voorts dat onze vereniging belang heeft bij deze beroepsgrond. Inderdaad heeft onze vereniging natuurstudie en natuurbescherming als doel, dit 'in de meest ruime zin' (artikel 2 lid 1 statuten; zie ook bijlage 2 bij deze brief). Uit artikel 2 lid 2, onder b, blijkt dat onze vereniging haar doelen onder meer tracht te bereiken door 'een goed milieubeheer'. Uit beide zinsneden, uit artikel 15 van de statuten (over de instelling van werkgroepen), uit het feit dat onze vereniging al ten minste tien jaar een actieve natuurbeschermingswerkgroep kent en omdat wij deze beroepsprocedure als een vanuit het oogpunt van natuurbescherming belangrijke kwestie beschouwen zijn wij van mening dat wij wel degelijk belang hebben bij deze beroepsgrond.

⁶ Dat was met andere woorden enkele maanden voordat de Natuurbeschermingswet 1998 op 1 oktober 2005 in werking trad.

3. Plaatsing van windmolens leidt tot aantasting van Nationaal Landschap IJsseldelta

Op een afstand van slechts enkele honderden meters van de beoogde locatie van de windmolens is de grens van het Nationaal Landschap IJsseldelta gelegen. De nationale landschappen zijn destijds aangewezen om bijzondere Nederlandse landschappen met hun bijzondere eigenschappen (de 'kernkwaliteiten') te bewaren. Een van de kernkwaliteiten, verwoord in het 'Ontwikkelingsperspectief' van het Nationaal Landschap IJsseldelta is de grote mate van openheid (zie bijvoorbeeld p.17 en p.28 van het Ontwikkelingsperspectief).

In haar beleidsnota windenergie geeft de gemeente Kampen, onzes inziens terecht, aan dat hogere windmolens de ruimte van het landschap verkleinen (zie voorgaande alinea). Volgens ons leidt de plaatsing van windmolens op zo korte afstand van het Nationaal Landschap tot aantasting van een van de kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap IJsseldelta. Dit bijvoorbeeld omdat de molens tot op grote afstand, bij helder weer mogelijk enkele tientallen kilometers, te zien zal zijn.

Dit wordt ons mede ingegeven door de bestaande gebouwen bij de nabije Haatlandhaven, die tot een hoogte van maximaal zo'n 30 meter reiken (fa. Graansloot). En uiteraard de zichtbaarheid van de hoge kantorengebouwen die aan de rand van Zwolle zijn verrezen, zoals het ABN-Amro-gebouw dat een hoogte heeft van zo'n 96 meter. De hier bedoelde molens hebben –ter vergelijking- een ashoogte van 105 meter en een rotordiameter van 90 meter⁷, zodat de tiphoogte van de wieken zo'n 150 meter zal bedragen, wat daarmee 1,5 maal de hoogte is van het vaak tot in Kampen zichtbare ABN-Amro-gebouw.

Wij wijzen er verder graag op dat in de wijde omgeving van Kampen géén windmolens te vinden zijn. Dat geldt voor het grondgebied van de gemeente Kampen maar ook van de aangrenzende delen van de provincie Flevoland. Pas tussen Swifterbant en Lelystad zijn, vanuit Kampen gezien, de eerste windmolens te vinden. De reden dat windmolens hier ontbreken heeft vooral te maken met de zwaarwegende belangen van natuur en landschap. Het is ook daarom dat wij bezwaar maken tegen de plaatsing van windmolens in een verder windmolenvrij gebied waarmee tot dusverre doorgaans zorgvuldig is omgegaan.

4. Plaatsing van windmolens leidt tot schade aan ganzenfoerageergebieden

In de IJsseldelta zijn door de provincie Overijssel op diverse plaatsen zogeheten ganzenfoerageergebieden aangewezen. Dat zijn gebieden waar agrariërs aanspraak kunnen maken op een bepaalde vergoedingsregeling die hun schade die door ganzen wordt toegebracht aan gewassen vergoedt. De gedachte achter de ganzenfoerageergebieden is dat elders ganzen mogen worden verjaagd en dat in de ganzenfoerageergebieden concentratie van ganzen wordt toegestaan, zelfs wordt gestimuleerd.

In de IJsseldelta zijn op diverse plaatsen ganzenfoerageergebieden aangewezen. Aangenomen mag worden dat ganzen hier foerageren en vervolgens (dagelijks) de slaapplekken opzoeken zoals in de Natura 2000-gebieden. De beoogde windmolenlocatie staat in een belangrijke trekroute van ganzen, zoals ook blijkt uit de grote aantallen ganzen die in het onderzoek van Bureau Waardenburg zijn waargenomen. Hoewel volgens het onderzoek slechts een beperkt aantal ganzen

⁷ Dit is –ter indicatie- zo'n 10 meter groter dan de spanwijdte (bijna 80 meter) van een van de grootste vliegtuigen ter wereld, de Airbus A380

daarvan dodelijk slachtoffer zal worden (zie over mogelijke onderschatting van het aantal aanvaringslachtoffers echter eerder in dit beroepsschrift) is bekend dat ganzen die de molens zien hun vliegroutes soms enigszins verleggen, wat extra energie kost. We hebben dan ook de sterke indruk dat de plaatsing van windmolens van invloed zal zijn op de effectiviteit van het beleid ten aanzien van de ganzenfoerageergebieden.

5. Effecten van windmolens op beschermde soorten zijn niet (goed) onderzocht

Vleermuizen

Op het naar vleermuizen verrichte onderzoek gingen we in deze brief al in in paragraaf 1, onder c. Van effecten van windmolens op vleermuizen is relatief weinig bekend; wel is bekend dat het aantal slachtoffers groter kan zijn dan dat onder vogels⁸. Uit het tot dusverre verrichte onderzoek blijkt dat vooral de Ruige dwergvleermuis, de Rosse vleermuis en de Gewone dwergvleermuis (in die volgorde) slachtoffer kunnen worden van vleermuizen. Daarbij moet niet alleen aan tegen de wieken aanvliegende vleermuizen worden gedacht maar ook aan effecten van drukverschillen die door de ronddraaiende wieken ontstaan, waardoor vleermuizen als het ware kunnen worden 'doodgedrukt' (*barotrauma*). De vleermuissoorten die volgens deskundigen het vaakst het slachtoffer worden van windmolens zijn volgens het onderzoek van Grontmij alle in het plangebied aangetroffen. Opvallend is dat alleen de kans op aanvaring in het rapport wordt besproken en het effect van drukverschillen niet wordt genoemd. Omdat met andere woorden niet is uitgesloten dat vleermuizen het slachtoffer zullen worden van de plaatsing van de windmolens is hiervoor naar onze mening zeker een ontheffing van de Flora- en faunawet noodzakelijk. Voor zover ons bekend is een dergelijke ontheffing niet aangevraagd of door het bevoegde gezag verstrekt.

Slechtvalk

De Slechtvalk wordt in dit gebied geregeld gezien. Dit blijkt ook uit het onderzoek van Bureau Waardenburg, de soort werd in dit onderzoek 11 maal waargenomen. Een rustplaats, mogelijk ook een broedplaats, is de Eilandbrug (de brug van de N50 over de IJssel). De locatie van de windmolens ligt dus in het ongeveer 360 hectare grote leefgebied (bron: soortenprofiel Alterra) van de soort. Ook de nesten van de Slechtvalk gelden, net als die van de Zeearend, als 'jaarrond beschermd' door de Flora- en faunawet. De bescherming geldt ook hier weer de nesten én de 'functionele leefomgeving' daarvan. De Slechtvalk is weliswaar een zeer behendige vlieger maar plaatsing van windmolens lijkt ons in elk geval niet bij te dragen aan de waarde van het gebied als foerageergebied.

Zeearend

De IJsseldelta behoort sinds enkele jaren tot de broedgebieden van de Zeearend. Weliswaar zijn de broedpogingen in 2010 en 2011 mislukt maar er is wel op twee plaatsen een fors nest gebouwd, waaronder een op een afstand van enkele (± 3) kilometers van de beoogde windmolenlocatie. Hopelijk zijn de vogels na 2011 wél tot een geslaagd broedgeval in staat. De majestueuze vogel wordt door leden van onze vereniging intensief (maar uiteraard op gepaste afstand) gevolgd. Bekend is

⁸ <http://www.vleermuis.net/windmolens/blog.html>. Op deze site zijn ook bijzondere beelden te zien van wat er gebeurt wanneer vleermuizen in de buurt komen van wieken van windmolens.

dat naast het broedende koppel er nog ten minste drie andere zeearenden in het gebied van de IJsseldelta vertoeven.

De Zeearend is een soort met een grote actieradius, wat gemakkelijk te verklaren is door de enorme vleugelspanwijdte van de vogels. Het leefgebied omvat een oppervlak tussen de 5.000 en 10.000 hectare (bron: Alterra, profiel Zeearend). De talrijke waarnemingen van de Zeearend geven aan dat dit gebied een uitermate geschikt leefgebied is voor de Zeearend. Van zeearenden is echter helaas ook bekend dat ze regelmatig het slachtoffer worden van windmolens. Talrijke voorbeelden daarvan zijn bekend uit binnenland (aanvaring eind 2008 van een jonge zeearend met een windmolen bij Dronten) en buitenland (Duitsland, Noorwegen, Verenigde staten). Het plaatsen van windmolens in voor zeearenden geschikt leefgebied staat naar onze mening dan ook gelijk aan het vragen om slachtoffers onder deze soort. Ondanks dat het Zwarte Meerengebied nog niet voor de Zeearend is aangewezen als Natura 2000-gebied wijzen wij u er graag op dat de Zeearend wél is opgenomen in bijlage 1 van de Vogelrichtlijn, wat volgens ons betekent dat de soort ook in dit gebied wordt beschermd. Verder gelden de nesten van de Zeearend als jaarrond beschermd door de Flora- en faunawet. Wij vinden het aannemelijk dat windmolens leiden tot aantasting van de 'functionele leefomgeving' van de jaarrond beschermde 'vaste verblijfplaatsen' van de Zeearend. Dat het broedsel in de Roggebotzand in 2011 niet succesvol was doet daar niets aan af.

Tot slot

Natuurvereniging IJsseldelta is uiteraard graag bereid haar beroepschrift nader toe te lichten en aanvullende informatie te verstrekken over de vereniging en het gebied waarin ze actief is.

Natuurvereniging IJsseldelta vindt, resumerend, dat het ontwerpbestemmingsplan "Bedrijventerrein Haatland" met de door de vereniging gesignaleerde tekortkomingen niet door de Gemeenteraad had mogen worden vastgesteld. Wij hopen dat u zich in onze standpunten kunt vinden en verzoeken u het besluit van de Gemeenteraad van de gemeente Kampen d.d. 26 mei 2011 te vernietigen.

Hoogachtend,

Mevr. K. van 't Oever, voorzitter Natuurbeschermingswerkgroep natuurvereniging IJsseldelta

Dhr. J. Messelink, voorzitter natuurvereniging IJsseldelta

Correspondentie adres:
De Hooizolder
Groene straat 94
8261 VJ Kampen

Bijlagen:

1. Zienswijze Natuurvereniging IJsseldelta d.d. 17 september 2010 en 5 oktober 2010
2. Statuten Vereniging voor Natuurstudie en -Bescherming IJsseldelta

Bijlage 1 Zienswijze Natuurvereniging IJsseldelta d.d. 17 september 2010 en 5 oktober 2010

De brief d.d. 17 september 2010 omvatte de mededeling dat Natuurvereniging IJsseldelta bezwaar maakte tegen het voorontwerpbestemmingsplan (dat de plaatsing van windmolens op bedrijventerrein Haatland mogelijk maakte), en een aankondiging van een brief waarin onze bezwaren nader zouden worden onderbouwd. Deze brief is gedateerd 5 oktober 2010 en is –voor de volledigheid- hieronder opgenomen.

**Bijlage 2 Statuten Vereniging voor Natuurstudie en -Bescherming IJsseldelta
(‘Natuurvereniging IJsseldelta’)**